

8.HAFTA:

MASAL-GEZİ YAZISI-ANI

1.MASAL

Arapça "**mesel**" kelimesinden dilimize geçmiş olan ve Anadolu'da "masal" olarak kullanılan terim, diğer Türk diyarlarında "ertegü, ertek, erteki, çöçak" gibi kelimelerle ifade edilmektedir.

Masal'ın Tanımı:

“Olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman ve yer kavramları belli olmayan ilgi çekici hikâyelerdir.”

Masallardaki olaylar gerçeğe uymaz; şahısların bazıları, hayatta hiçbir zaman rastlanmayacak kuvvete, yeteneğe ve niteliğe sahiptirler.

Masallar genel olarak **halk masalları** ve **sanat masalları** olmak üzere ikiye ayrılır.

a.Halk masalları:

Yaratıcısı belli değildir.

Nesiller boyunca ağızdan ağıza yayılarak toplumun geleneklerini, düşünüş ve yaşayış tarzını sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktaran eserlerdir.

Bazen bir yazar, Alman Grim Kardeşler ve Türk yazar Eflatun Cem Güney gibi, halk hafızasında yaşayan bu eserleri derler, toplu bir hale getirir. Keloğlan masalları bu tür masallara örnek gösterilebilir.

b.Sanat masalları:

Yazarı belli olan masallardır.

- Halk masallarının tek düşüncesi bir olayı hikâye etmek iken sanat masalları bir fikri ortaya koymak, eleştirmek, toplumun aksak yönlerini belirtmek gibi pek çok gaye ile ortaya konabilir.
- Andersen'in, La Fontaine'in, Jonathan Swift'in masalları gibi

MASALLARIN ÖZELLİKLERİ:

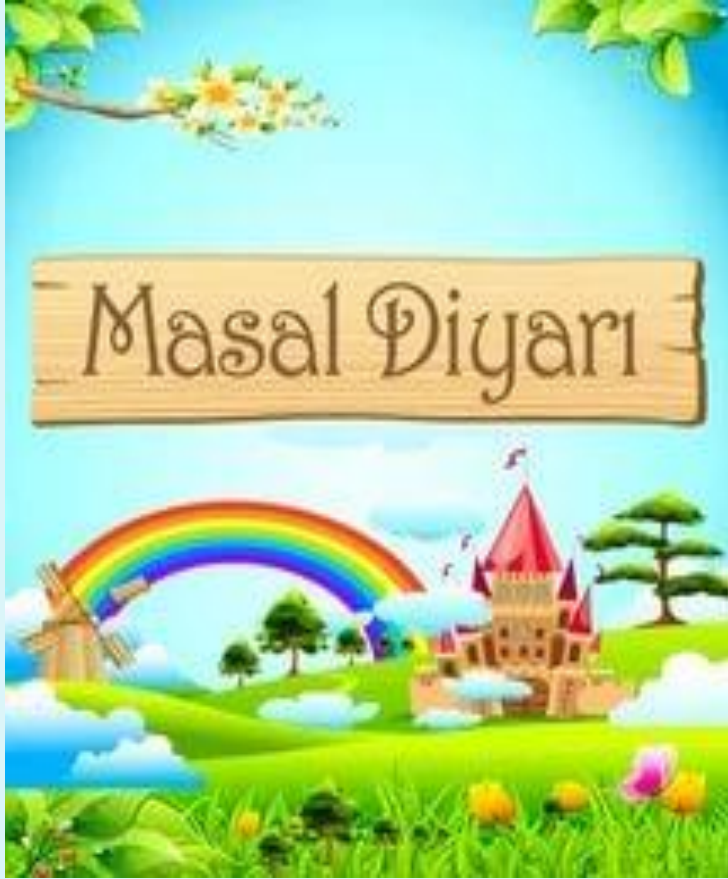
1. Masallar genel olarak nesir şeklindedir fakat bazı masallar nazım-nesir karışıktır.
2. Destanlar ve halk hikâyeleri kadar olmasa da uzun anlatımlardır.
3. Masallarda giriş, gelişme ve sonuç bölümleri vardır. Bu bölümlerde formel, tekerleme veya kalıp söz adı verilen söz öbekleri bulunur. Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde vb. gibi. Özellikle giriş kısmında yer verilen 'bir varmış bir yokmuş' gibi bu formeller, masallarda olağanüstülüklerle dinleyiciyi hazırlar.
4. Anlatım dili olarak halk dili tercih edilir. Masalların dili, özellikle anlatıldığı yörenin ve kaynak şahıs adını verdiğimiz anlatıcısının dilini yansıtır.

5. Masal kahramanları olağanüstü özelliklere sahiptir.
6. Belli başlı masal kahramanları; cinler, periler, cüceler, ejderhalar, cadılar, devler, gulyabaniler vb.dir.
7. Masallarda yer ve zaman belirsizdir.
8. Eğlendirici ve eğiticidirler.
9. Masallarda iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış, cimri-cömert vb. arasındaki çatışmalar sıklıkla anlatılır.
10. Masalların sonunda iyi, güzel, doğru ve cömert olanlar daima mutluluğa kavuşur; kötüler mutlaka cezalandırılırlar.

11. Masalların yoğun anlatımları vardır. Anlatıcıları çoğunlukla kadın olan masallarda anlatım zamanı olarak, miş’li geçmiş zaman, şimdiki zaman ya da geniş zaman kullanılmaktadır.
12. Masal anlatıcısına ‘masal anası’ ya da ‘masal ninesi’ adı verilir.
13. Daha çok efsane metinlerinde karşılaştığımız “*tayy-i zaman, tayy-i mekân*” (zaman ve mekân değiştirme) motifi masal metinlerinde de görülmektedir. Masalcı belki de aşılması zor olan bazı engelleri, uzaklıkları bu motifle ortadan kaldırılabilmektedir.
14. “*Şekil değiştirme*” masalların değişmeyen motifi olup, burada büyüsel yapıyla çeşitli dönüşümlere rastlanır. Masal kahramanları; hayvana, bitkiye veya herhangi bir nesneye dönüşebilir ya da bunun tam tersi yönünde bu varlıklar insana dönüşebilir.

15. Masal kahramanlarından bazıları sembolik tiplerdir ve karakteristik özellikler gösterirler. Bunların bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- **Keloğlan:** Şansı, aklı, zekâyı temsil eder.
- **Köse:** Hainliği, kötülüğü temsil eder.
- **En küçük kardeş:** Zekâyı, aklı, şansı, başarıyı, iyiliği temsil eder.
- **Büyük kardeşler:** Kıskançlığı ve kötülüğü temsil eder.
- **Üvey anne:** Kötülüğü ve zulmü temsil eder.
- **Üvey kız kardeş:** Kıskançlığı temsil eder.
- **Yaşlı adam:** İyiliği, yardımını, temsil eder.

❖ Masal Anası masal anlatırken (Judith Malika Liberman)

2.SEYAHATNÂME(GEZİ YAZISI)

- “Bir yazarın gezdiği, gördüğü ve incelediği yerlerde edindiği bilgi, görgü ve izlenimleri yansıtan yazıya gezi yazısı ya da eski dildeki karşılığıyla seyahatname denir.”
- Gezi yazılarında sadece gezilip görülen yerlerin doğal özellikleri anlatılmaz. O yerlerdeki insanların gelenek, görenek ve zevklerinin de tanıtılmasına gayret edilir.
- Gezi yazıları gözleme dayanan ürünlerdir.
- Bugünkü bilgilerimize göre Türkçe yazılan ilk gezi yazısı kitabı Seydi Ali Reis'in (?-1562) “Mir’at-ül Memâlik” adlı eseridir.

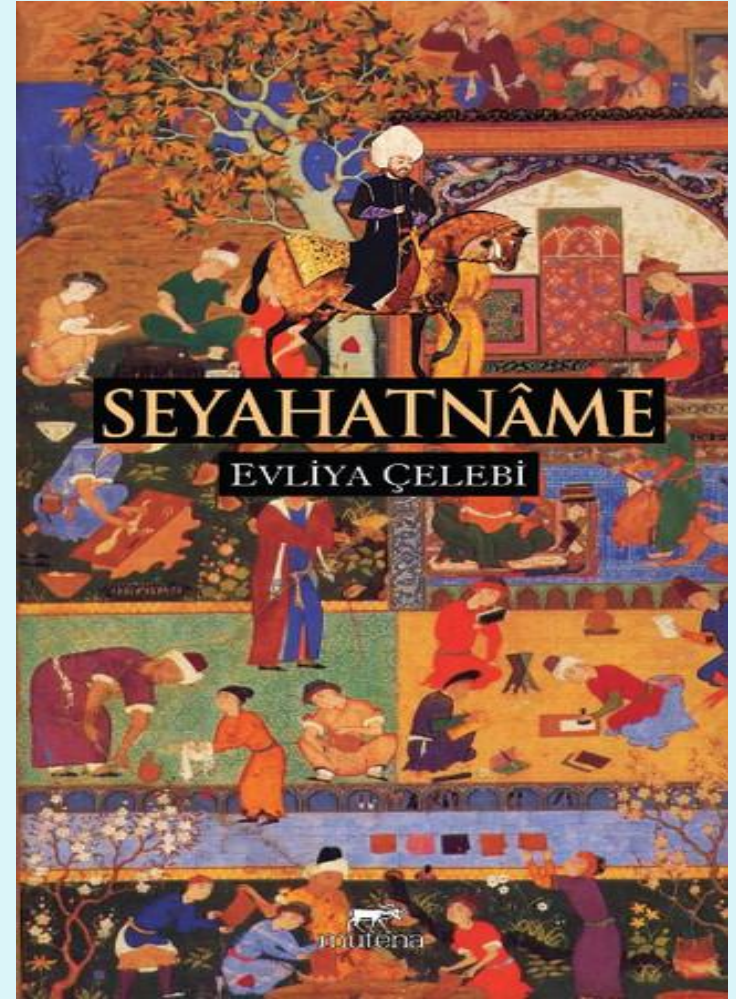
- Ayrıca Kâtip Çelebi'nin "Cihannüma" isimli eseriyle Evliya Çelebi'nin "Tarih-i Seyyah (Seyahatname)" adını taşıyan on ciltlik eseri, Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin "Fransa Sefaretnamesi" Türk edebiyatında bu türde yazılmış diğer mühim eserlerdir.
- Edebiyatımızda 19.yüzyılda bu türe olan ilgi oldukça artmıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin "Avrupa'da Bir Cevelan" isimli eserinde yazarın İstanbul'dan Stockholm'e kadar yaptığı yolculuk aktarılır.
- 20.yüzyılda bu ilgi daha da artmış, pek çok yabancı eser Türkçeye çevrilmiştir. Bu dönemde Cenap Şehabettin'in "Hac Yolunda" ve "Avrupa Mektupları" adlı eserleri bu türün başarılı örneklerindendir.
- Cumhuriyet döneminde Falih Rıfkı Atay'ın "Denizaşırı, Bizim Akdeniz, Hind" gibi eserleri; Reşat Nuri Güntekin'in iki ciltten oluşan "Anadolu Notları" isimli eseri örnek gösterilebilir.

GEZİ YAZISININ BAŞLICA ÖZELLİKLERİ:

- Gezi yazılarında verilen bilgiler doğru ve gerçeğe uygun olmalıdır. Bu bakımdan gezi yazıları tarih, edebiyat, toplum bilimi gibi diğer bilim dalları için yararlı kaynaklardır.
- Edebiyatımızın gezi türünde en önemli eseri ünlü gezginimiz Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâme (Tarih-i seyyah) adını taşıyan on ciltlik eseridir.
- Gezi yazılarında her zaman, her yerde görülen sıradan şeylerden değil saray, kale, cami gibi farklı, özgün yapılardan ve ilgi çekici olaylardan; gelenek görenek, yaşam biçimi, halk inanışları gibi unsurlardan bahsedilmelidir.

- Gezi yazıları belli bir plan dâhilinde kaleme alınır. Genellikle olayların anlatımına gezinin başladığı günden başlanır ve dönüş gününe kadarki zamanı kapsayan olaylar aktarılır. Bununla birlikte gezide görülen olaylar önem derecesine göre, yani en önemli özellikler belirlenip önemsizden önemliye doğru bir sıralama yapılabilir.
- Gezi yazılarında anlatım genellikle birinci kişinin ağzından, yani geziyi yapanın ağzından yapılır. Gezi yazılarının dili sade, açık ve anlaşılır olmalıdır.
- Gezi yazılarında betimleyici anlatımdan yararlanılır.

Şark İslâm Klasikleri
İBN BATUTA
SEYAHATNAMESİ
Seçmeler

Azra Erhat

→ Mavi Yolculuk, "Mavi Anadolu"

Haldun Taner

→ Düşsem Yollara Yollara

Melih Cevdet Anday

→ Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan

Bedrii Falk Akın

→ Sam Amcanın Evinde, Bir Garip Ada

Bedri Rahmi Eyüboğlu

→ Canım Anadolu

Yılmaz Çetiner

→ Şu Bizim Rumeli

Ataol Behramoğlu

→ Başka Gökler Altında

Atilla İlhan

→ Abbas Yolcu

Burhan Felek

→ Hint Masalları

Fakır Baykurt

→ Dünyanın Öte Ucu

Mina Urgan

→ Bir Dinozorun Gezileri

Yavuz Bülent Bakiler

→ Üsküp'ten Kosova'ya, Türkistan Türkistan

3.HÂTIRA (ANI)

“Bir kişinin kendi başından geçenleri veya tanık olduğu olayları anlattığı esere hatıra (anı) denir.”

- Anı yazıları, içtenlik ve gerçeklik üzerine temellenir.
- Anı, Batı edebiyatının en yaygın türlerinden biridir. **Ksenophon’un (M.Ö.427-355) Anabasis** isimli eseri bu türün ilk örneklerinden sayılır.
- Türk edebiyatında ise **Orhun Yazıtları’nda** kağanların üzerlerine aldıkları görevleri uluslarına karşı nasıl yerine getirdikleri birinci ağızdan anlatılmaktadır.
- Bu türün eski edebiyatımızdaki ilk önemli örneği, **Babür Şah’ın Babür-name** isimli eseridir.

- Tanzimat'tan sonra günümüze dek bu türde pek çok eser verilmiştir. Bunlar arasında Ahmet Rasim'in **Falaka, Gecelerim** gibi eserlerini; Halit Ziya Uşaklıgil'in **Kırk Yıl, Saray ve Ötesi** isimli eserlerini; Hüseyin Cahit Yalçın'ın **Edebi Hatıralar** isimli eserini; Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun **Anamın Kitabı, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Zoraki Diplomat** gibi bu türde verdiği eserlerini; Halide Edip Adıvar'ın **Türk'ün Ateşle İmtihanı'nı**; Yusuf Ziya Ortaç'ın **Portreler** isimli eserini; Falih Rıfkı Atay'ın **Çankaya'sını** zikretmek gerekir.

ANI'NIN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ:

- Anı, edebiyatta kişisel yaşantının bütününü veya belli bölümlerini kapsayan eserdir.
- Otobiyografi ile karıştırılabilen anı, ondan dışsal olaylara verdiği önem ile ayrılır.
- Anı türünde geçmiş, bir kişinin ağzından kişisel yargılar ve yorumlar dâhilinde aktarılır.
- Tarihsel gerçeklerin öğrenilmesine katkı yaptığı için tarihçiler açısından önemli bir kaynaktır.
- Okuru dikkate alarak içtenlikle yazıldığından çok tutulan popüler türlerdendir.
- Anı türünde genellikle öznel anlatım söz konusudur.
- Yazar, çoğunlukla geçmişte yaşadığı ve unutulması güç, iz bırakan olayları kaleme alır.

KAYNAKLAR

- ARICI, Ali Fuat (2004). Tür Özellikleri ve Tarihlerine Göre Türk ve Dünya Masalları, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi sayı:26, Erzurum.
- ATAY, Falih Rıfkı (2004). Çankaya, Pozitif Yay.İstanbul.
- KAVCAR, Cahit, Ferhan OĞUZKAN, AKSOY (2004). Yazılı ve Sözlü Anlatım, Anı Yay. 5.Baskı, Ankara.
- KARAALIOĞLU, Seyit Kemal (1995). Sözlü/Yazılı Kompozisyon-Konuşmak ve Yazmak Sanatı, 26 Baskı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- MADEN, Sedat (2008). Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 37 Erzurum.
- TEZEL, Naki (1997). Türk Masalları I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Tolkien, J.R.R. (1999). Peri Masalları Üzerine (Çeviri: Serap Erincin), Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul.